

İSLÂM HUKUKU'NDA KIYAFET-ÖRTÜNME VE KIYAFETLER ÜZERİNDEKİ RESİM VE YAZILARIN DURUMU

Emine Gümüş Böke*

Özet:

Kılık-kıyafet, bir halkın kültür, gelenek, inanç ve yaşayış biçimi hakkında bize önemli bilgiler veren bir unsurdur. Kıyafet sözsüz iletişimde "duyguları ifade etmede" son derece önemli rol oynamaktadır.

İnsanî bir gereklilik olan giyinmek, günlük hayatta önemli bir yere sahiptir. Bir kimsenin yaşı, cinsiyeti, yaşadığı toplum, sosyal statüsü, benimsediği düşünce akımı veya kabul ettiği dinî inançlar kılık-kıyafet tercihinde önemli etkenlerdendir. Seçilen kıyafetler, kişinin yaşamı ve dünyaya bakışı konusunda bilgi verir. İslâm dini ise kılık kıyafet konusunda tesettürün sağlanmasını esas almıştır. Dolayısıyla İslâm erkeklerden ve kadınlardan belli bir kıyafete bürünmelerini değil, örtülmesi gereken "avret" yerlerini örtmelerini emretmiştir.

İslâm hukukçuları Kur'an-ı Kerim'de tesettürle ilgili yer alan ayetlerde setr-i avretin farz olduğu konusunda görüş birliği içindedir. Ancak örtünme konusu iki açıdan ele alınmıştır. Birincisi insanın ibadet esnasında örtünmesi, ikincisi ise başkaları ile bir arada bulunması gerektiği yerlerde örtünmesi. Her iki halde de cinsiyet ayrımı yapmadan erkek-kadın herkesin giyinmesi, avret yerlerini örtmesi konusunda hiçbir ihtilaf bulunmamaktadır. Gerek Kur'an ayetlerinin hitap tarzı ve gerekse Hz. Peygamber'in hadisleri ve tatbikatı dikkatlice incelendiğinde görülür ki, İslâm'ın asıl üzerinde durduğu husus, kadın ve erkeğin fitneye ve şüpheye sebep olmayacak, karşı cinsin arzusunu kıskırtmayacak tarz ve şekilde, usulüne uygun olarak örtünmesidir.

Esasen tabii bir ihtiyacı ve yönelişi ifade eden kıyafetler İslâm'ın belirlediği örtünme sınırları içinde olduğu sürece hoş karşılanmıştır. Fakat kıyafetler üzerindeki diğer dinlere ait sembol, resim, işaret ve sakıncalı yazıların bulunması ise hoş karşılanmamıştır. Çünkü kıyafet, aynı zamanda sahip olunan inanç ve dünya görüşünü yansıtır ve bir kimlik göstergesi olarak da kabul edilir.

Bu çalışmada kıyafet olgusunun lügat ve kavramsal çerçevesi, örtünme/tesettür meselesi ve kıyafetler üzerindeki resim ve yazılarla ilgili İslâm hukukunun bakışı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıyafet, giyim, örtünme, resim, yazı

---

* Dr, İstanbul Müftülüğü Vaizi, e-mail: dr.eminegumus@hotmail.com

THE FIQHI RULES REGARDING WRITINGS AND PICTURES ON CLOTHES

Abstract:

Clothing has very important role while you express your emotions through non-verbal communication.

Clothing is an important necessity of modern daily life. People's their age, gender, the place in which they live in, social statue, the harvest of their thoughts and the religion they wish to follow are effect to choose to wear clothes. Therefore, their clothes say something about their lives and also their own points of view. In Islam, Muslim people must wear modest clothes. Islam does not believe in uniformity between man and woman. Islam says that both man and woman must cover their private parts.

It is acceptable to wear clothes which best suits your needs with the following the clothing rules in the regulations of Islam. However, it is not permissible to wear garments on which has different religion's symbols, paintings, signs etc. Because clothes have been used not only for covering our bodies, but also show our religion, point of view and identity.

Key words: Dress, garment, modest clothes, picture, writing

A-GİRİŞ

Kılık-kıyafet ve örtünmenin toplumsal bir olgu olduğu; tarih içinde her dönemin ve her ulusun kendi örf ve adetlerine, alışkanlıklarına göre değişiklik gösterdiği bilinmektedir. Kıyafet aslında maddi kültürün bir ögesidir. Fakat aynı zamanda toplumsal bir içeriğe de sahiptir. Denilebilir ki kılık-kıyafet, bir ülkenin, bir devrin, bir kişinin özelliklerini belirleyen bir unsurdur. Uygarlığın değişimlerini yansıtır. Her uygarlık, karakter ve yaşam biçiminin etkisiyle giyimlerinde farklılıklar yaratmışlardır. O halde kıyafetler dönemin sosyal, ekonomik, siyasi, dinî ve kültürel özelliklerini yansıtması açısından da önemli bir araç konumundadır.

Toplumun ahlâkî değer yargılarının da kılık-kıyafette önemi oldukça fazladır. Toplum içerisindeki bireyler, yaşadığı toplumun bu değer yargılarının biçimlendirdiği giyim tarzından farklı giyinemez. Aksi durumda toplum dışı bırakılarak, olumsuz yönde eleştirilen bir kişi durumuna düşer. Kişilerin giyim kuşam tercihlerinde belirleyici olan önemli faktörlerden biri de kuşkusuz din olgusudur. İslâm dini, insanları giyim kuşam konusunda yanlışlıklara ve aşırılıklara sapmamaları için uyarmaktadır. Bu maksatla, kılık-kıyafetle ilgili bazı temel ölçüler getirmiştir. Bunun dışında insanların kendi zevk, imkân ve kültürlerine göre giyinip kuşanmasına izin vermiştir. Ancak resimli ve İslâmî

değerlere aykırı yazıların bulunduğu kıyafetler ise mekruh kabul edilmiştir. Bu çalışmada kıyafet üzerindeki resim ve yazıların fikhî açıdan değerlendirmesi yapılacaktır.

B-KIYAFETİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Arapça kıyâfe, sözlükte masdar olarak "*birinin peşinden gitme; çocuğun fizikiözelliklerine bakarak nesebini tespit etme*" gibi anlamlara gelir. Giyim kuşama da hem insanın kişiliğini yansıtması hem de geleneğin takip edildiğini göstermesi açısından kıyafet denilmiştir.¹ Arapça, libas elbise demektir.² Kelimenin kökeni asıl bedenın şeklini bakışlardan uzak tutmak, saklamak manasına gelmektedir.³ Arapların gözünde elbise korunaktır. Bununla bağlantılı olarak İslâm ahlâkında libas'ın takva olduğu vurgulanmıştır. Kişiyi her türlü tehlikeden koruyacak şey takvadır.⁴ Kur'an'da genel anlamda ve korunma amaçlı giyinme libas kelimesiyle belirtilmiştir.⁵

Osmanlı Türkçesinde elbise kelimesinin yanı sıra kıyafet kelimesi de kullanılmıştır. Elbise manasına kullanılan kıyafet aynı zamanda kişinin ruh dünyasını yansıtan bir ayna olarak kabul edilmiş, ilm-i kıyafet'te suretten sirete gitme gayesini güden pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu eserler arasında en meşhurları Hamdullah Hamdi'nin 150 beyitlik "*Kıyafetname*" adlı mesnevisidir. Kişinin fizyolojik özellikleriyle ruh dünyasının özellikleri arasında bağlantı kuran eserler arasında özellikle Muhyiddin İbnü'l Arâbi ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın yazdıkları, halk arasında en fazla itibar gören eserler olmuştur.⁶

C-KIYAFETİN TOPLUMSAL MAHİYETİ

Kıyafetin tarihi dinler ve devletler, adetler, düşünceler tarihi ile iç içedir. Tarih içinde, her dönemin ve her milletin giysisi, az çok birbirinden farklılık göstermiştir.⁷ Ümit Meriç, kıyafetteki değişmelerin sebebini etnolojik, iktisâdî, siyasî, dinî, manevî sanatla ilgili şartlarda aranabileceğini ifade etmektedir. Zira medeniyet tarihine bakıldığında Hint-Avrupa ırkının kıyafetini devamlı olarak değiştirdiğini, Asya toplumlarının ise, eski çağlardan bu güne kadar kıyafetlerini pek değiştirmedikleri görülmektedir.⁸

Ancak Doğu ile batı arasındaki temel farklardan biri de giyimdir. Giyim insanın dünya görüşünü ortaya koyan sembollerden biri olarak kabul edilmektedir.⁹

¹Bozkurt, Nebi, "*Kıyâfet*" mad. DİA, Ankara- 2002, c. 25, s. 510.

²Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul-1995, s. 786.

³Barbarosoğlu, Fatma Karabiyik, *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet*, İz Yayıncılık, İstanbul-1995, s. 9.

⁴Araf, 7/26; Erdoğan, Mehmet, *Tesettür Meselesinden Türban Sorununa*, İz Yayıncılık, İstanbul-2008, s. 67 vd.; Uludağ, Süleyman, "*Takvâ*", mad. Diyanet İslâm Ansiklopedisi, İstanbul- 2010, c. 39, s. 484; Apaydın, Yunus, "*Tesettür*" mad., DİA, İstanbul-2011, c.40, s. 539.

⁵Hac, 22/23; Fatır, 35/33.

⁶Mengi, Mine, "*Kıyâfetnâme*", mad. DİA, İstanbul- 2002, c. 25, s. 513-514.

⁷Dalgın, Nihat, *Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular*, Etüt yayınları, İstanbul-2004, s. 280; Barbarosoğlu, a.g.e., s. 100.

⁸ Meriç, Ümit, "Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslâm'da Örtünme", *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme (Tartışmalı İlmî Toplantı)*, İSAV, İstanbul-1987, s. 35.

⁹Barbarosoğlu, a.g.e., s. 203.

Dolayısıyla her uygarlığın insan anlayışı ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir. Öte yandan kılık-kiyafetlerin değişmesi ile adetlerin değişmesi birbirine paralel olmuştur. Batının kendini bir model olarak bütün dünya toplumlarına empoze etmesi neticesinde doğu ülkeleri de bundan nasibini alarak kılık kıyafette geleneğin dışına çıktığı görülmektedir. Gerçekten de batılı giyim biçimi ile İslâmi giyim biçimi iki ayrı kültür, iki ayrı inanç ve iki ayrı anlayış olarak değerlendirilebilir.¹⁰

Şunu belirtmeliyiz ki, geleneksel toplumlarda kıyafetin biçimi uzun yıllar değişiklik göstermezken sanayi devriminin kıyafet üzerindeki etkisiyle de değişim hızla yayılmıştır. Çünkü modern toplum anlayışı öncelikle endüstrileşmiş toplum olma ile alakalıdır. Endüstrileşmiş toplumun özelliklerinden biri de tekstil alanında yaptığı yeniliklerdir. Tekstildeki gelişmeler ve yeniliklerise kılık kıyafet üzerinde etkili olmuştur. Geleneğe dayalı giyimde toplumsal statü önemliken Fransız ihtilalinin getirdiği hürriyet ortamı sınıf farklılıklarının kıyafet yoluyla kesin çizgilerle birbirinden ayrılması prensibinin ortadan kalkmasını sağlamış ve durum kıyafet çeşitliliği neticesini doğurmuştur.¹¹

Bir kıyafetin moda olması günümüzde reklam kampanyalarıyla gerçekleştirilirken, tarihte gücü elinde bulunduran kişi ya da devletlerin sahip oldukları bu özellikler bu güce imrenenler tarafından taklit edilmiştir. Ayrıca giyilen kıyafet ile sahip olunan zihniyet arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Kıyafetin örtünmeden süslenmeye, dikkat çekmeye uzanan çizgisinde, sahip olunan zihniyetin ahlâk ve estetik anlayışının izlerini görmek mümkündür.¹² Nitekim günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanması, turizmde artan hareketlilik ve kadının çalışma hayatında aktif olarak rol alması kılık kıyafetteki değişimi sağlayan unsurlar olmuştur.

D-İSLÂM'DAN ÖNCE KILIK-KIYAFET VE ÖRTÜNME

İslâm öncesi dönemde giyim-kuşam erkek ve kadınların toplum içindeki yerlerine göre biçimlenmekte ve tabii farklılıklar arz etmekteydi. Cahiliye döneminde kadının, İslâm döneminde olduğu gibi el ve yüzü hariç vücudunun geri kalan kısmını örtmesi âdeti bulunmaz; kadınlar kendi bölgesel ve geleneksel anlayışlarına göre ve kocalarının, velilerinin isteği doğrultusunda örtünürlerdi¹³. Erkeklerin bu yöndeki arzularının etkisiyle, Arap kadınları süslenmeye, elbise ve ziynete çok düşküdü. Kadınlar, bilhassa güzelliklerini ve ziynetlerini sergileyerek, erkeklerin daha fazla dikkatlerini çekip, kendilerine karşı cazibeyi artıracak şekilde giyinmekteydi. Arap dilinde koku ve süs eşyası isimleri oldukça

¹⁰ Meriç, a.g.e., s.38.

¹¹ Barbarosoğlu, a.g.e., s. 201 -202.

¹² Barbarosoğlu, a.g.e., s. 99.

¹³ Bardakoğlu, Ali, "Cahiliye Döneminde Kadın", *Sosyal Hayatta Kadın*, Ensar Neşriyat, İst-1996, s. 14.

fazladır. Saç, kadınlar için çok önemli zinet olup, ancak kocalarının ölümü veya savaş gibi önemli durumlarda saçlarını kestirirlerdi. Kadının saçını kestirmesi bir afet, musibet ve elem ifadesiydi. Bunun için de kadının saçını kestirmesi, uğursuzluk olarak kabul edilirdi.¹⁴

Elmalılı merhumun cümleleriyle ifade edecek olursak "*Araplarda tesettür adet değildi. Cahiliye devrinde kadına hürmet yoktu. Eski cahiliye kadınlarında erkeklerin dikkatlerini çekecek şekilde göz alıcı biçimde açık saçık çıkarlardı*".¹⁵

Bununla birlikte, bazı saygın aileler arasında örtünmenin itibar gördüğü bilinmektedir. Bu çevrelerin aşırı sayılabilecek açık-saçıklığı yadırgadığı ifade edilmektedir. Nitekim tarih boyunca soylu, şerefli ailelerde kadının örtünmesi esas alınmış, cariyelerin örtünmesi ise yasaklanmıştır. Tarihte Sümerlilerde de yüksek ailelerde kadının örtünmesi zaruri, cariyelerin örtünmesi yasak idi.¹⁶

İffet ve namusuna düşkün olan hür kadınların evlerinden çıkarken genelde bir dış kıyafet olan cilbâb¹⁷ giydikleri anlaşılmaktadır. Köle statüsünde bulunan kadınlar (cariyeler) ise, erkekler gibi giyinmekte olup, başörtüsü ve cilbâb şeklinde bir kıyafet bulundurmuyorlardı. Çarşı ve pazar yerlerinde açık giyinmiş kadınlar sık sık cinsel tacize uğruyorlardı. Bu tür tacizlerin hedefi cariyeler idiyse de, giyimlerinden hür oldukları anlaşılmayan kadınlar da cinsel tacize maruz kalıyorlardı. Bundan korunmanın bir yolu da, kadının evi dışında cilbâbına bürünmüş olarak dolaşması idi. Hz. Ömer, hür kadınları cariyelerden ayırarak asayişini korumak amacıyla cariyelerin cilbâb kullanmalarını yasaklamıştı, daha sonraki dönemlerde bu yasak kalktı.¹⁸

Kaynaklarda cilbâb kelimesinin ifade ettiği örtünün İslâm öncesi Arap toplumu arasında bilindiği ve kullanıldığı anlaşılmaktadır. Rıza Savaş, cahiliye devrinde peçeli ve başörtülü kadınlar yanında, peçesiz ve başörtüsüz kadınların da bulunduğunu nakletmektedir.¹⁹ Bu dönemde cahiliye kadınlarının başlarını kapatıp örtülerini sırtlarından aşağı salıverdikleri, ancak göğüs üst kısımları, boyun ve kulaklarını açıkta bıraktıkları belirtilmektedir.²⁰ Ayrıca o dönemde cinsel tacize yeltenen ayak takımı erkekler hür kadınları cariyeye sanarak rahatsız ediyorlardı.²¹ Esasen İslâm'dan önce Arap toplumu kadınları örtünmeye riayet

¹⁴ Bardakoğlu, a.g.e., s.15; Dalgın, a.g.e., s. 280.

¹⁵Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul- 1992, c. 6, s. 337.

¹⁶ Yavuz, Yunus Vehbi, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, Bayrak Yayınları, İstanbul-1999, s. 159-160; Dalgın, a.g.e.,s.280; Karlı, İbrahim H., *Kur'an Yorumlarında Kadın*, Rağbet Yayınları, İstanbul-2003, s: 91; Apaydın, "Tesettür" mad., DİA, c. 40, s. 39.

¹⁷Bkz. Elmalılı, a.g.e, c.6, s.337; Savaş, Rıza, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul-1991, s. 205.

¹⁸ Karaman, Hayrettin-Gümüş, Sadrettin- Dönmez, İbrahim Kafi-Çağrı, Mustafa, *Kur'an Yolu Tefsiri*, DİB Yayınları, Ankara-2012, c. 4, s: 399; Ateş, Süleyman,"*İslâm'da Tesettür*", *İslâm'ın Işığında*,T.D.V. Yayınları, Ankara-1998, s. 81; Dalgın, a.g.e., s. 281; Erdoğan, a.g.e., s. 56-59; Bozkurt, " *Kıyâfet*" mad. DİA, c.25, s. 509.

¹⁹Karlı, ag.e., s.108; Savaş, a.g.e., s. 32.

²⁰İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, Dâru Kahraman, İstanbul-1984, c. 6, s.48; er-Razi, Fahreddin, *et-Tefsiru'l-Kebîr*,Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Tahran-ty, c. 23, s. 201; Kurtubi, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru İhayu't-Türasi'l-Arabi, Beyrut-1965, c. 12, s. 230.

²¹İbn Kesir, a.g.e., c. 6, s. 471.

etmez hatta Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. Gündüz erkekler, gece kadınlar gelir ve anadan doğma tavaf yaparlardı. Onlar; "içinde günah işlediğimiz giysilerimizle tavaf yapamayız" diye bir gerekçe de gösterirlerdi.²²

Süleyman Ateş ise örtünmenin Araplar arasında köklü bir geleneğe sahip olduğuna işaret etmektedir. Ona göre örtünmeyi, ilk defa orijinal olarak İslâm getirmiş değildir, toplum zaten örtünüyor, özellikle de hür kadınlar örtünüyor. Cariyeler ise çalışmak zorunda olduğu için örtünmezlerdi.²³ Kaynaklarda İslâm öncesi dönemde başörtüsü kullanma geleneğinin varlığı bilinmektedir. Ancak başörtüleri daha çok, ince bir bezden imal ediliyor, bu örtüden uçları enseden veya başın üstünden bağlanarak, boyun, gerdan ve göğüs çevresi açık bırakılıyordu. Buna göre, cahiliye döneminde başörtüsü bulundurmamak örf ise de, onunla bazı organların örtülmesi amaçlanmıyordu. Bölgenin sıcak olması nedeniyle, giyilen kıyafetlerin yakaları hali derin bırakılıyor ve oralardan göğüsler ve çevreleri görünürcesine açıklık bulunuyordu.²⁴

E-İSLÂM HUKUKU'NDA ÖRTÜNME

Giyinmek diğer bütün canlılar arasında sadece insana ait bir özellik ve meziyet olup çıplaklık öteden beri bütün toplumlarda arsızlık ve hayâsızlık olarak görülür. İnsan, yaratılış gereği kendini örtünmek suretiyle koruma altına alma ihtiyacını içinde duyar. Bununla beraber bireyler ve toplumlar öteden beri dinlerin, kültür ve iklimlerinin, modanın, dış tesirlerin, toplumsal çözülme, yabancılaşma ve başıboşluğun etkisiyle bu konuda farklı ölçü ve anlayışlara sahip olagelmışlerdir.²⁵

Kılık kıyafette esas olan tesettürün sağlanmasıdır. Tesettür, Arapça "setere" kökünden bir mastar olup, sözlükte; örtünmek, gizlenmek, bir şeyin içinde veya arkasında saklanmak anlamlarına gelir.²⁶ Bir fıkıh terimi olarak tesettür, erkek veya kadının şer'an örtülmesi gereken yerlerini örtmesi demektir.²⁷ İnsan vücudunun açılması, gösterilmesi ve bakılması dinen haram olan yerlerine "avret" denir. Avret yerlerinin örtülmesine ise "setr-i avret" denir. Bu tabir daha çok erkek ve kadının namaz kılarken belli uzuvlarının örtülmesini ifade etmekle birlikte, namaz dışındaki örtünme vecibesini de bildirmektedir. Dolayısıyla

²²İbn Rüşd el-Hafid, *Bidayetü'l-Müctehid*, Kahraman Yayınları, İstanbul-1985, c. I, s. 89,90; Döndüren, a.g.e., s.50; Çakan, a.g.m., s. 51.

²³Karslı, a.g.e., s.101; Ateş, a.g.e., s.79.

²⁴Sâbüni, Muhammed Ali, *Safvetü'l-Tefâsir*, Daru'l-Ensar, İstanbul-1987, c.2, s.336; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c.6, s.18; Dalgın, a.g.e., s. 280-281.

²⁵Bardakoğlu, Ali, "Örtünme" mad., *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul-1997, c.3, s. 552; Yavuz, a.g.e., s.160.

²⁶Heyet, *el-Mu'cemu'l-Vesid*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1990, s.416.

²⁷Paçacı, İbrahim, "Tesettür", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2007, s.654; Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul-2013, s.49; Keskin, Mehmet, *Kadın İlmihali ve Çocuk Eğitimi*, Çağrı Yayınları, İstanbul-2007, s. 478;

giyinmek yani örtünmek, insani ve fitri olmasının yanında ilahi bir emirdir.²⁸ İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre, karanlıkta, تنها bir yerde de bulunulsa gücü yeten kimselerin avret yerlerini örtmesi şarttır. Hanefilere göre, insanların huzurunda avret yerinin örtülmesi icmaen farzdır.²⁹

İslâm hukukuna göre, namazda örtülmesi farz olan uzuvların yabancılara karşı örtülmesi, dinî bir vecibedir. Buna göre erkeklerde göbük ile diz kapağı arası, kadınlarda ise eller, yüz ve ayakların dışında kalan kısım avret mahalli tabir edilen örtülmesi gerekli yerlerdir.³⁰ Nur suresi 30 ve 31. ayetlerinde edep yerinin korunması, zinadan ve bakışlardan korumak anlamına geldiği için avretin örtülmesinin farziyeti hususunda fıkıhçılar arasında ittifak bulunmakla beraber avretin sınırlarında ise ihtilaf bulunmaktadır. Kadınların kadınlara ve mahremlerine yani aralarında devamlı evlenme engeli bulunan erkek akrabasına karşı avret yeri, Hanefî ve Şafiilere göre erkeğin erkeğe karşı avret yeri gibidir. Maliki ve Hanbelî mezheplerinde ağırlıklı görüş kadının mahremi erkekler yanında el, yüz, baş, koyun, kol ve ayak hariç bütün vücudunun avret olduğu ve örtülmesinin gerektiği yönündedir. Kadının yabancı erkekler yani mahremi olmayan erkekler karşısında avret yeri yüzü, el ve ayakları hariç bütün vücududur. Bu Hanefî mezhebinin görüşü olup diğer fıkıh mezheplerine göre kadının ayakları da avrettir. İslâm hukukçuları avret konusunu, erkeğin erkeğe, erkeğin kadına, kadının erkeğe ve kadının kadına göre avreti şeklinde dört başlık altında incelemişlerdir.³¹

İslâm hukukuna göre kadınların ve erkeklerin örtünmesiyle ilgili sınırlar net olarak belirlenmiştir. Ancak örtünmenin şekil ve ayrıntıları hususunda Müslümanlar özgür bırakılmış, kendi örf ve geleneklerine göre bunu belirlemelerine imkân sağlanmıştır. Giyinmenin biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ahlâkî ve dinî temelleri olmakla beraber insanlar temel olarak şu üç nedenden

²⁸Nûr suresi, 24/31; Cezirî, Abdurrahman b. Muhammed b. İyaz, *el-Fikhale'l-Mezahibi'l-erbaa*, Daru'l-Fikr, Beyrut-1972, c.1, s. 188; Kasânî, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed, *Bedaiü's-sanai' fi tertibi's-şeraif*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut-1982, c. 1, s. 116-117; İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saïd Zahiri, *el-Muhalla*, Daru't-Turâs, Kahire-ty., c. 3, s. 209; Karaman, Gümüş, Dönmez, Çağrı, *Kur'an Yolu Tefsiri*, c.4, s. 70; Bardakoğlu, "Örtünme" mad. İİİGYA, c. 3, s. 552 vd.; Apaydın, "Tesettür" mad. DİA, c. 40, s. 539.

²⁹Zuhaylî, Vehbe, *İslâm Fıkıhı Ansiklopedisi*, Risâle Yayınları, İstanbul-1989, c. 1, s.453; Erdem, Suat, "İslâm Fıkıhında Tesettür", Ekev Akademi Dergi, 2015, sa.64, s. 255.

³⁰Mevsîlî, *el-İhtiyar*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1980, c.1, s.45-46; Zuhaylî, a.g.e., c.1, s. 458; Bilmen, Ö. Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihali*, (sadeleştiren: Ali Fikri Yavuz) İpek Yayınları, İstanbul-1998, s. 114; Koca, Ferhat, *İslâm İbadet Esasları*, Ankara-2013, s. 110,111; Köse, Saffet, "Helaller-Haramlar", *İslâm İbadet Esasları*, Ankara-2013; s. 332; Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul-1998, s. 459; Keskin, a.g.e., s. 478; Atar, Fahrettin-Çelebi, İlyas-Erdoğan, Mehmet-Yaran, Rahmi, *İslâm İlmihali*, MİFAV Yayınları, İstanbul-2007, s.331; Şentürk-Lütfi, Yazıcı-Seyfettin, *İslâm İlmihali*, DİB Yayınları, Ankara-2009, s. 407.

³¹Detaylı bilgi için bkz. Erdem, Suat, "İslâm Fıkıhında Tesettür", *EKEV Dergi*, sa. 64, 2015, s.255; Beşer, Faruk, "Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme", *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme* (Tartışmalı İlmî Toplantı), İSAV, İstanbul-1987, s.104-114; Zuhaylî, a.g.e, c.1, s.462; Assaf, Ahmed Muhammed, *el-Helal ve'l-Haram*, Daru İhyau'l-Ulum, Beyrut-1997, s. 108.

ötürü giyinirler: Soğuk-sıcak gibi tabiat hâdiselerinden korunmak için, örtünmek için, şekil ve güzellik kazanmak için.³²

Kur'ân-ı Kerim'de "*Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takvâ elbisesi... İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın âyetlerindedir. Belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indirdi)*"³³ ve "*Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda da sizin için barınaklar yarattı. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar yarattı. İşte böylece Allah, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor*"³⁴ gibi âyet-i kerîmelerde kıyafetlerin amaçları sıralanmıştır. Bunlar yukarıda da zikrettiğimiz gibi örtünmek, süslenmek ve dış etkenlerden korunmak olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla yüce Allah, tüm insanlığın yararlanması için giyim ve süs maddeleri takdir etmiş ve insanın hizmetine sunmuştur. Kur'ân-ı Kerim'de giyim kuşam ile ilgili diğer âyetler şöyledir:³⁵ -"*Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık*". "*Ey Âdemoğulları! Her secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyin; yiyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez*".

Kur'an'daki bu tesettür Allah'ın emri olarak inananların yerine getirmeleri gerekli bir vecibe olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Örtünmeyle ilgili ayetlerde³⁶ kadınların başörtülerini, boyun ve gerdanlarını da örtecek şekilde bağlamaları emredilmiş ve bu emir günümüze kadar hiçbir İslâm hukukçusu tarafından bundan farklı anlaşılmamıştır. Dolayısıyla kadının yüz, eller ve ayaklar dışında bütün vücudunu uygun giysilerle örtmesinin farz olduğu hususunda İslâm hukukçuları arasında görüş birliği bulunmaktadır. Bu hüküm, yabancı yani kendileriyle evlenilmesi caiz olan erkeklere göredir.³⁷

İslâm hukukuna göre örtünme emri, ferdin ruh sağlığını, fitri yapı ve onurunu, toplumun genel ahlâkını koruma, cinsler ve insanlar arası münasebetlerde dengeyi gözetme, insan haysiyetine yakışır bir cinsi hayat ve aile hayatı kurma gibi çeşitli gayelere yöneliktir. Örtünmede erkekle kadının farklı hükümlere tâbi olması da iki ayrı cinsin yaratılış özellikleri gözetilerek yapılmış bir ayırımdır.³⁸ Böylece kadınla erkek arasındaki münasebetlerin dengeli ve ölçülü bir şekilde devam etmesi amaçlanmıştır. Kılık kıyafette din ve cinsiyet ayrımını dikkate alan

³² Meriç, a.g.e., s. 34; Varlı, Mustafa, *İslâm'a Göre Haram Davranışlar*, Ensar Yayınları, İstanbul-2011, s.137; Şentürk-Yazıcı, *İslâm İlmihali*, s. 406.

³³A'râf, 7/26.

³⁴Nahl, 16/ 81.

³⁵A'râf 7/27; 31; Ahzâb 33/59.

³⁶Nûr, 24/31; Ahzâb, 33/59.

³⁷Sabûni, Muhammed Ali, *Tefsiru Ayati'l-Ahkâmi*, Yasin Yayınevi, İstanbul-2010, c. 2, s. 332; Zuhaylî, a.g.e., c.I. s. 458 vd.; Bardakoğlu, "Örtünme" mad., *İİGYA*, c. 3, s. 552-553; Erdoğan, a.g.e., s. 85.

³⁸Bardakoğlu, Ali, *İlmihal II*, TDV Yayınları, Ankara-2010, s.71; Yavuz, a.g.e., s.160.

İslâm dini, erkek elbiselerini kadınların, kadın elbiselerini de erkeklerin giymesini uygun görmemiştir.³⁹

Erkeğin ve kadının örtünmesiyle ilgili Kur'an'da ve Sünnet'te yer alan hükümlere bakıldığında; Kur'an'da konunun ilke bazında ve ahlâkî bir referansla ele alındığı ve özellikle kadınlar için bazı hükümler getirildiği, sünnette de ilâve bazı kurallardan söz edilip bazı ayrıntıların verildiği görülür. Kur'an'da konuyla ilgili olarak, erkeklerin gözlerini harama bakmaktan sakındırmaları ırzlarını korumaları istenmekle birlikte⁴⁰ namazda veya namaz dışında hangi uzuvlarını örtmeleri gerektiğinden söz edilmemektedir. Nûr suresi 31. âyette ve devamında kadınların da namus ve iffetlerini korumaları, harama bakmaktan gözlerini sakındırmaları istenir ve ilave olarak, "*Görünen kısımlar müstesna olmak üzere ziynetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine örtsünler. Kocaları, babaları hariç başkasına ziynetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları ziynetleri anlaşılсын diye ayaklarını yere vurmasınlar*" hükmü yer alır. Bir başka ayette de⁴¹ kadınların bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman "*dış örtülerini üstlerine almaları*" istenir ve bunun "*onların tanınması ve incinmemesi için en emin yol*" olduğu bildirilir.⁴²

Erkeğin ve kadının namus ve iffetlerini korumaları ve kadının örtünmesi gereğinden söz eden bu âyetlerden, örtünme için belli bir şekil şartı ve model önerilmediği görülür. Hz. Peygamber örtünme ile ilgili ayetlerin tefsirini yapmış ve uygulama esaslarını göstermiştir. İnce ve şeffaf bir elbise giyinmiş olarak yanına gelen baldızı Esmâ'ya şu uyarıda bulunmuştur: "*Ey Esmâ! Bir kadın ergenlik çağına vardığında artık şurasının ve şurasının dışındaki yerlerinin görünmesi uygun olmaz.* (Sevgili Peygamberimiz böyle derken yüzünü ve ellerini göstermişti.)⁴³

Şunu ifade etmeliyiz ki, Hz. Peygamberin sünnetinde tesettürün dinî ve ahlâkî cephesi sürekli vurgulanmış, giyim ve kuşamda sadelik, tabilik ve temizlik tavsiye edilmiş, elbisenin vücudun hatlarını belli etmemesi ve içini göstermemesi üzerinde durulmuş, cinsler arası farklılık ve diğer din mensuplarına benzememe⁴⁴ (diğer dinlere ait sembollerin bulunmaması) ilke olarak benimsenmiş, erkek ve kadının tesettürünün sınırlarıyla ilgili olarak da fıkıh doktrinindeki görüşlere kaynaklık yapacak bir takım ölçü ve açıklamalar yer almıştır.⁴⁵

³⁹Buhârî, "Libâs", 6; Çakan, a.g.e., s. 58; Bardakoğlu, *İmihal II*, s. 72,73; Beşer, Faruk, *Hanımlara Özel İmihal*, Nun Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 222, 223; Erdem, a.g.mak., c. 2, s. 455; Kardavi, a.g.e, s. 91.

⁴⁰Nûr, 24/30.

⁴¹Ahzâb, 33/59.

⁴²Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsir*, c.2, s. 537.

⁴³Ebû Dâvûd, "Libâs", 34; İbn Kesir, a.g.e, c. 6, s. 48.

⁴⁴"*Bir kavme benzemeye çalışan onlardandır*". Ebû Davûd, "Kitabu'l-Libâs", 5.

⁴⁵Bozkurt, "*Kıyâfet*", mad. DİA, c.25, s. 509-510.

Ayet ve hadisler kadın ve erkeğin avret yerlerini örtmelerini emrederken, avret mahallinin açılmasını haram kılmaktadır; bununla birlikte örtünmek için yeni bir elbise modeli de öngörmemektedir; "himâr" başörtüsü", "cilbâb"⁴⁶ dış giysi" eskiden beri giydikleri elbise ile Şâri tarafından istenildiği gibi örtünmelerini emrediyor. Bazı kimseler Ahzâb suresindeki "Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına, dışarı çıkarken üstlerine örtü almalarını (cilbâblarını bürünmelerini) söyle; bu onların tanınmalarını ve bundan dolayı incitilmemelerini sağlar. Allah bağışlar ve merhamet eder"⁴⁷ âyetinde geçen "cilbâb" kelimesine "çarşaf" manası vererek kadının ancak, çarşafı çıkabileceğini, başka elbise ile örtünmenin caiz olmadığını ile sürmüşlerdir. Hayrettin Karaman bu iddianın isabetsiz olduğunu ve İslâm'ın istediği örtünmenin eşarp, pardösü, manto, geniş ve kalın giysiler ile de olabileceğini ifade etmektedir.⁴⁸

Ahzâb sûresi, Hz. Peygamber'in eşleri de dâhil olmak üzere, bütün mümin kadınların toplumsal hayatıyla ilgili bir dizi hüküm içermektedir. Medine'ye hicretten beş yıl sonra nazil olan bu surede kadınların tanınmaları ve bu sayede eziyet görmemeleri amacıyla ev dışında bulduklarında cilbâb kullanmaları emredilmiştir.⁴⁹ Kur'an'ın muhatabı olan ilk Müslüman toplumunda cilbâbdan maksadın ne olduğu anlaşıldığı ve nasıl giyineceği bilindiği için, bu konuda Kur'an kelime açıklamasında bulunmamıştır.⁵⁰ "Cilbâb "Elmalılı tarafından şöyle tarif edilmiştir: "Kadınların elbiselerinin üstüne giydikleri her çeşit giysidir", "kadını tepeden tırnağa örten giysidir", "Kadınların örtündükleri her türlü elbise ve başka şeylerdir".⁵¹

Günümüz İslâm hukukçuları ise cilbâbı şu şekilde tarif etmektedirler: "Tanınmamak amacıyla, kadının vücudunu örtmek için giydiği giysinin üstüne alınan, dikişli ya da dikişsiz, çoğu kez başa konulan, bazen de omuzlardan aşağı konarak, gerektiğinde yüzün bir kısmını da örten bir örtüdür".⁵² Netice itibarıyla kadının üzerine alacağı dış elbise modelinin mahrem yerleri kapatma, vücudu göstermeme ve beden hatlarını belli etmeme noktasında bir eksiği olmamalıdır. Zira bu özellikleri taşımayan kıyafetler İslâm hukukuna göre gerekli örtünmeyi sağlamadığı için caiz kabul edilmemiştir.⁵³

⁴⁶ Elmalılı cilbâb kelimesini baştan örten çarşaf, ferace ve car gibi dış elbisenin adı olarak açıklamıştır. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 6, s. 337.

⁴⁷ Ahzâb, 33/59.

⁴⁸ Karaman, Hayrettin, *Evlilik*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 66; Yavuz, a.g.e., s. 162.

⁴⁹ Kurtubî, *el-Câmiu'l-Âhkâm*, c. 14, s. 241-244; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, c.2, s.537; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, c.6, s. 471; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c.6, s. 337-338.

⁵⁰ Cilbâbın tanımı ile ilgili değişik rivayetler, cilbâbın tek tip bir örtünün ismi olmadığını göstermektedir. Dalgın, a.g.e., s.283; Savaş, a.g.e., s.212; Karşlı, a.g.e., s. 92.

⁵¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 6, s. 337.

⁵² Karaman, Hayrettin, *İslâm'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul-1995, s. 80; Dalgın, a.g.e., s.283; Beşer, a.g.e., s.122 vd; Apaydın, "Tesettür" mad. DİA, c.40, s. 541.

⁵³ Karaman, Hayrettin, *Hayatımızdaki İslâm*, İz Yayıncılık, İstanbul-2003, s.489; Pay, Salih, "Günlük Hayat", *İslâm'a Giriş*, D.İ.B. Yayınları, Ankara-2006, s.385-386; Erdem, Suat, "İslâm Hukukunda Tesettür", *Din, Gelenek ve Ahlâk Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, Ordu-2015, c.2, s. 454.

İslâm toplumunun ilk dönemleri incelendiğinde, geçmiş Arap kültürüne paralelolarak Hicaz yöresinin sade ve basit kıyafetleri giyimeye devam ettiği görülmektedir. Bu sadelikte ekonomik gelir düzeyindeki düşüklük yanında, yeni dinin tevazu ve sadeliğe verdiği önemin de katkısı olmuştur. Buna rağmen gösterişe düşkün Hicazlı Arapların bazen en kaliteli ipek kumaşlardan yapılmış kıyafetler giydiği de bilinmektedir.⁵⁴

Esasen Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidin döneminden itibaren Müslümanlar Resûlüllah tarafından getirilen ölçü ve açıklamaları bütün asırlarda ve bölgelerde belli hatlarıyla korumuş ve yaşatmışlar, örtünmeyi ahlâki ve insanî olduğu kadar dinî bir vecibe olarak görmüşlerdir.⁵⁵ İslâm hukuku, her alanda olduğu gibi kılık kıyafette de itidal esasını getirmiş, Kur'an'da sıklıkla ölçülü hareket etmek, aşırılığa, lüks ve gösterişe kaçmamak tavsiye edilmiştir. Hz. Peygamber de hayatı boyunca daima şık, temiz, sade ve güzel giyinmiş ve bunda da her zaman için itidali korumuştur. Her renkten elbise giymesine rağmen, beyaz ve sarı renkten daha çok hoşlanırdı.⁵⁶ Peygamberimiz yeni bir elbise giydiğinde Allah'a hamd eder, hayırlı olmasını niyaz ederdi.⁵⁷

Hz. Muhammed dünyanın güzel kokularını ve onun bir erkek olarak dünyanın kendine uygun renklerini imkânları ölçüsünde kullanmaktan geri durmamıştır. Ayrıca o, saç başı dağınık, taranmamış ve yine elbisesi kirli olanları uyarmıştır. Zira Hz. Peygamber bir hadisinde "*Kimin saçı varsa ona ikramda bulunsun*"⁵⁸ diyerek saç bakımına dikkat çekmiştir. Kendisi de sık sık taradığı saçlarını bazen omuzlarına kadar uzatmış bazen de kısaltmıştır.⁵⁹ Hz. Aişe'nin anlattığına göre Hz. Peygamber seferlerde yanında ayna, sürmedanlık, tarak, güzel koku ve misvak bulundurmıştır.⁶⁰ Hz. Peygamber bıyıkların kısaltılmasını, sakalın ise uzatılıp bakımın yapılmasını tavsiye etmiştir.⁶¹

Değersiz, basit ve pejmürde bir elbiseyle huzuruna gelen kişiye "*Allah her türlü maldan sana verdiği göre, öyle ise Allah'ın sana sunduğu bu nimeti ve cömertliği senin üzerinde de görünsün*" buyurmuştur.⁶² Güzel bir görünüme sahip olmak, giyinmenin amaçları arasında yer alır.⁶³ Nitekim İslâm'da şu ilke

⁵⁴ Yılmaz, Metin, "Emevî ve Abbasî Dönemi Resmî Kıyafetleri", *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sa.26-27, Samsun-2008., s. 238.

⁵⁵ Hasan, H. İbrahim, *İslâm Tarihi*, (çev: Sadrettin Gümüş, İsmail Yiğit), Kayıhan Yayınları, İstanbul-1991, c.2, s.269; Bardakoğlu, *İlmihal II*, s: 73.

⁵⁶ Çakan, İsmail Lütfi, "Sünnette Giyim Kuşam ve Örtünme" *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, İSAV, İstanbul-1987, s.53; Pay, a.g.e, s. 387; Çetin, Abdurrahman, *Örneklerle Peygamberimiz*, Ensar Neşriyat, İstanbul-2006, s.251.

⁵⁷ Tirmizî, "Semail", 71.

⁵⁸ Ebû Dâvud, "Teraccul", 3.

⁵⁹ Tirmizî, "Libâs", 21.

⁶⁰ Yeniçeri, Celal, *Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, M.Ü.İ.V. Yayınları, İstanbul 2000 s. 321.

⁶¹ Buhârî, "Libâs", 64.

⁶² Ebû Dâvud, "Libâs", 14.

⁶³ Araf, 7/32.

yer almaktadır: "Allah, kuluna verdiği nimetin eserini onun yaşantısında görmek ister".⁶⁴ Ancak nimet, büyülenme vesilesi yapılmamalıdır.

Hz. Peygamber özellikle Cuma ve bayram günlerinde Müslümanların temiz ve şık giyinmesini teşvik etmiştir. Ancak giyinme hususunda gösterişe kaçan ve kibirle elbisesini sürüyen uyararak "kıyamet gününde yüce Allah, kendini beğenerek ve büyüklük taslayarak eteğini kibirle sürüyen kimsenin yüzüne bakmaz" buyurmuştur.⁶⁵

Şunu ifade etmek gerekir ki İslâm hukukuna göre erkek ve kadın kıyafetinde bazı ayırıcı özellikler vardır. Kadınların altın yüzük takmaları ve ipek elbise giymelerinde bir sakınca bulunmazken, erkeklerin sağlık gibi önemli mazeretleri olmaksızın altın yüzük takmaları ve ipek elbise giymeleri, Hz. Peygamber tarafından yasaklanmıştır⁶⁶. Ayrıca Hz. Peygamber giyim, beden veya davranışları ile erkeğe benzemeye çalışan kadına ve kadına benzemeye çalışan erkeğe lânet etmiştir.⁶⁷

İslâm hukuku, yaşantının bütün alanlarında olduğu gibi süslenmede de meşruluğu ön şart olarak ileri sürer. Bunun ölçüsü Kur'an-ı Kerimde Nur Sûresinde şöyle belirtilmiştir: "Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler...".⁶⁸ Yüz ve ellerdeki ziynetlerin, kadınların yabancı erkeklere göstermeleri caiz olan "illâ mazaheraminhâ" (süslerinden kendiliğinden görülenler dışında) kısmından sayılacağı açıktır.⁶⁹ Allah insanları en güzel şekilde, dengeli, ahenkli bir surette yaratmakla kalmamış, insanlara makul ve mutedil ölçüler içerisinde süslenmelerini korumalarına, güzel görünmelerine de izin vermiş, hatta bunu teşvik etmiştir.⁷⁰ Buna karşılık İslâm, her şeyde olduğu gibi süslenme konusunda da aşırı gitmeyi ve ölçüyü kaçırmayı yasaklamış, orta yolu seçmeyi tavsiye etmiş, özellikle Allah'ın yarattığını değiştirmeye yönelik davranışları⁷¹ haram kılmıştır.⁷² Kur'an'da kadınların yabancı erkeklere ziynetlerini ve güzelliklerini göstermeleri, yolda bunu teşhir edecek hatta hissettirecek şekilde yürümeleri

⁶⁴Tirmizî, "Libâs", 806

⁶⁵Ebû Dâvûd, "Libâs", 25; Müslim, "Libâs", 42.

⁶⁶Buhârî, "Libâs", 25, 27.

⁶⁷Buhârî, "Libâs", 61; Ebû Dâvûd, "Libâs", 27; Tirmizî, "Edep", 34.

⁶⁸ Nur, 24/31. Elmalılı kadının ziynetini örfte, taç küpe, gerdanlık, bilezik ve benzeri takılar, sürme, kına vb ve elbise süsleri gibi şeyler olduğunu açıklamıştır. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c.6, s. 13. Bilmen ise kadınların ziynetini küpe, gerdanlık, bilezik gibi şeylerin yabancılara karşı açık bulundurulmasının sakıncalı olduğunu ifade etmiştir. Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Basımevi, İstanbul 1971, c. 5, s: 2348;

⁶⁹A'raf,7/31.

⁷⁰Mevsîlî, a.g.e., c.1, s.63; Er-Razi, a.g.e., c. 23, s.206; İbn Kesir, a.g.e, c. 6, s. 47; Taberî, *Camîu'l-Beyan*, Daru'l-Fikr, Beyrut-1984, c.10, s. 117-121; Sâbûnî, *Sa'fvetü't-Tefâsir*, c.2, s. 335; Bilmen, a.g.e., s: 2348; Zuhaylî, a.g.e., c.I, s. 463.

⁷¹A'raf,7/31. Erdem, "İslâm Fıkhiında Tesettür", s. 254.

⁷²Nisâ, 4/119; Dövme yaptırmak, diş traşlamak, estetik ameliyat, kaş inceltmek vb.

⁷³Varlı, a.g.e., s.151-153; Atar, Çelebi, Erdoğan, Yaran, a.g.e., s.684 vd.; Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile*, s. 107-109; Assaf, a.g.e., s. 110-111.

kınanarak süslenme ve güzelliğin yabancılara karşı cinsel çekicilik ve uyarı aracı olarak kullanılması yasaklanmıştır. Hz. Peygamber de kadınları ev içinde eşlerine karşı güzel olmaya, süslenmeye teşvik etmiş, fakat süslenmede ve ziynet eşyası kullanımında aşırılığa, lüks ve israfa kaçmayı yasaklamıştır.⁷³

İslâm toplum hayatında kadın ve erkeğin fazileti, aslî yaratılışlarını korumalarına bağlıdır. Hilkatın ve tabiatın zıddına hareket edenler lanetlenmişlerdir. Yaratılışın cinsler arasında belirlediği farkların korunması öncelikle ve ısrarla istenmiştir⁷⁴. Gerek Kur'ân ayetlerinin hitap tarzı ve gerekse Hz. Peygamber'in hadisleri ve tatbikatı dikkatlice incelendiğinde görülür ki, İslâm hukukunun asıl üzerinde durduğu husus, kadın ve erkeğin fitneye ve şüpheye sebep olmayacak, karşı cinsin arzusunu tahrik etmeyecek tarz ve şekilde, usulüne uygun olarak örtünmesidir.⁷⁵

F-İSLÂM HUKUKU'NA GÖRE RESME GENEL BİR BAKIŞ

İslâm âlimlerinin öteden beri üzerinde tartıştığı ihtilafli konulardan biri de resimdir. Şüphesiz resim yasağının Kur'an-ı Kerim'den kaynaklandığını düşünenler olmakla beraber bu yasağın sünnetle konulduğunu kabul etmek daha doğru görünmektedir. Zira Kur'an-ı Kerim'de tasvir hususunda genel bir hüküm bulunmamakla beraber iki ayet-i kerime üzerinde durulmuştur. Maide süresinde 90. ayette geçen "*ensâb*" kelimesi ile Sebe suresi 13. Ayette geçen "*temasil*" kelimesidir. Ensâb kelimesini birçok âlim ibadet için dikilmiş putlar olarak tercüme etmiştir.⁷⁶ Osman Şekerci, söz konusu ayette geçen kelimeyi "*tasvir*" şeklinde tercüme etmenin doğru olmadığını ifade etmiştir.⁷⁷ İkinci âyette geçen *temasil* kelimesi ise *Timsâl*'in çoğuludur. Bazı İslâm âlimleri temâsili canlı veya cansız bir şeyin sureti olarak ifade etmiştir.⁷⁸ Esasen bunlardan ilkinin manası "putlar" manasında olduğu açık olup ikincisinin manası tartışmalıdır. Suret ve timsâl bir nesnenin şekli, resmi ve heykel manasındadır. Literatürde sûret genellikle resim ve heykeli kapsayacak biçimde kullanılmış ayırım yapılmak istendiğinde heykel için "gölgesi olan sûret", resim için "gölgesi olmayan sûret" denilmiş, bazen de heykel timsâl ve temâsille anlatılmıştır.⁷⁹

⁷³Bardakoğlu, "Ziyne", mad., *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul-1997, c.4; s.589; Apaydın, Yunus, "Suret" mad., *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul-1997, c. 4, s.152-158; Beşer, Faruk, "Süslenme" mad. DİA, İstanbul-2010, c.38, s. 179-180.

⁷⁴ Çakan, a.g.e., s. 56.

⁷⁵ Karaman, *Evlilik*, s.67; Bardakoğlu, a.g.e., c. 3, s. 553; Erdem, "İslâm Fıkhdında Tesettür", s. 271 vd.

⁷⁶Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c.3., s. 334; Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, (Sadesteşirenler; Gümüş, Sadrettin-Demirci, Muhsin), İpek Yayınevi, İstanbul, ty., c.6, s. 149; Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul-1989, c.3, s. 56-57; Davudoğlu, Ahmed, *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâlî*, Başak Dağıtım, İstanbul-1981, s. 124; Kandemir, M. Yaşar-Zevalsiz, Halit-Şimşek, Ümit, *Ayet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, MÜİFAV Yayınları, İstanbul-2010, c.1. s398.

⁷⁷ Şekerci, a.g.e. S.27-29.

⁷⁸İbn Kesir, a.g.e., c.11, s. 265; Taberî, a.g.e., c.22, s. 70-72; Kurtubî, a.g.e, c. 14, s. 27.

⁷⁹ Başoğlu, a.g.m. c. 34, s. 273.

Geçmişte ve günümüzde bazı İslâm âlimlerincanlıların resim ve heykellerinin yapılmasının haram olmadığını savunmuştur. Bugörüşte olanlar daha çok, Kur'an'da kötülenmeden zikredilmesi durumunda İslam'dan önceki semavi dinlere ait hükümlerin (şer' u men kablena) Müslümanlar bakımından da geçerli olduğu yönündeki usul görüşüdenyola çıkarak Kur'an-ı Kerim'de Hz. Süleyman'ın heykeller yaptırdığından⁸⁰ ve Hz. İsa'nın çamurdankuş sureti yaparak Allah'ın izniyle ona canverdiğiinden olumsuz bir ifade kullanılmaksızın sözedilmesini delil gösterirler.⁸¹

Genelde İslâm hukukçuları canlıların resmini yapmanın haram olduğunu savunmuşlardır. Canlı olmayan varlıkların, mesela ay, güneş, ağaç ve gemi gibi cansız varlıkların resmini yapmanın ise mubah olduğunu belirtmişlerdir. Ancak canlıların resmini sergi, yastık, yere serilen sergi veya kâğıt üzerinde yapılması caiz kabul edilmiştir. Çünkü bu durumda resim tahkir edilmiş olduğu savunulmaktadır.⁸²

Asr-ı Saadette, hakkında haramlık hükmü verilen suretler,⁸³ üç özelliği taşıyan suretlerdir ki, bu özellikler şöyle sıralanabilir:

1. İnsan ve diğer canlıların suretleri
2. Yüceltme amacıyla yapılan veya bulundurulmuş resimler
3. Yaratma ve meydana getirme fiilinde Yüce Allah'a benzeme ve onunla boy ölçüşme kastıyla yapılan suretler.⁸⁴

İslâm, putperestlere benzemenin önüne geçmek, şirk akidesiyle savaşmak, tazim ve ululamayı sadece Yüce Allah'a özgü kılmak için, suret, resim ve heykel yapmayı ve bulundurmayı yasaklamıştır. Suret yasağı ile ilgili rivâyet edilen bazı hadis-i şerifler şunlardır:

- Hz. Aişe'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber, evinde üzerinde salîb (Hz. İsa'nın çarmıha geriliş sahnesini tasvir eden resim) bulunan her şeyi kırmıştır.⁸⁵
- "*Kıyamet gününde en şiddetli azaba mâruz kalacak olanlar Allah'ın yaratma sıfatına benzemeye çalışanlardır.*"⁸⁶
- "*Bu suretleri yapanlara kıyamet gününde "Yarattıklarınıza can verin" denilerek azap edilecektir."*"⁸⁷

⁸⁰Sebe', 34/13.

⁸¹Al-i imran, 3/49; el-Maide,5/110; Kurtubî, *el-Ahkâmî'l-Kur'ân*, c:VII, s: 273; Başoğlu, "*Resim*", a.g.m., c. 34, s. 580; Yaşaroğlu, Hasan, "İslâm'da Resim- Heykel Yasağı ve Ahmed Hamdi Akseki'nin Konu Hakkındaki Görüşleri", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, c. 5, sa. 9, s. 91; Uludağ, Süleyman, *İslâm Açısından Musiki ve Sema*, Uludağ Yayınları, Bursa-1992, s. 16; Canikli, İlyas, "İslâm Kültüründe Resim Sanatına Reddiyeci Yaklaşımı Temellendirmede Kullanılan Rivayetin Kiriği", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, c.17, sa.4, s. 380.

⁸²Sabunî, *Tefsiru Ayat'l-Ahkâm*, c. 2, s. 354 vd.; Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1986, c.1, s.145; Nevevî, Riyazu's-Salihin, c. 7, s. 190; Sâbık, Seyyid, *Fikhu's-Sünne*, Darü'l-Kitab'l-Arabiyye, Beyrut-1971, c. 3, s. 498-503.

⁸³Sûret, Arapçada, şekil, biçim, görünüş ve resim anlamında kullanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de sûret kelimesi bir tekil ikisi çoğul olmak üzere üç yerde geçmekte ve genelde insanın biçim ve şekli olarak yorumlanmaktadır.

⁸⁴Keskin, a.g.e., s. 489.

⁸⁵Buhârî, "Libâs", 90.

⁸⁶Buhârî, "Libâs", 89; Müslim, "Libâs", 92; Nesâî, "Zinet", 112.

- “Melekler, içerisinde köpek ve tesavir bulunan eve girmezler”.⁸⁸
- “Melekler, içerisinde suret bulunan eve girmezler; kumaş üzerindeki nakış (rakm) müstesna”.⁸⁹
- Hz. Aişe, kendi oturduğu evin sofasına üzerinde timsâller bulunan bir perde çekmişti. Hz. Peygamber seferden döndüğünde bunu görünce “Kıyamet gününde en şiddetli azaba çarptırılacak olanlar Allah’ın yaratmasına benzemeye çalışanlardır” buyurdu. Hz. Aişe, sonra bu perdeden bir veya iki yastık yaptıklarını söylemiştir.⁹⁰
- Hz. Âişe’nin üzerinde kuş resmi (timsâl) bulunan bir perdesi vardı ve eve girenin ilk önce göreceği yere asılmıştı. Hz. Peygamber bunu görünce, “Aişe, şu perdenin yerini değiştir. Eve girip hemen onu görünce dünyayı hatırlıyorum” demiştir.⁹¹

Başka bir rivayete göre İbn Abbas şunu söylemiştir: Ben Allah Resûlünden şöyle işittim: “Her kim, dünyada bir sûret resmederse, kendisine kıyamet gününde o sûrette ruh vermesi teklif olunur. Hâlbuki o, hayat vermek kudretini haiz değildir”.⁹²

Bu hadislerden anlaşıldığına göre Yüce Allah’ın yaratma fiilinde O’nunla boy ölçüşmeye yeltenerek canlıların resimlerini ve suretlerini yapanlar haram bir fiil işlemiş olmaktadır. Dolayısıyla ahirette cezaya çarptırılacaklardır. Şunu belirtmek gerekir ki, hadislerde geçen şiddetli resim yasağının, tapınmak için veya yaratma hususunda Allah ile boy ölçüşme kastıyla resim veya heykel yapanlara ilişkin olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.⁹³

Tasvirin şiddetle yasak olduğunu söyleyen İbnü’l Arabî bu konudaki hükmü şöyle ifade etmektedir: “Eğer yapılan suretler heykel türünde (ecsâd) ise bunun haram olduğunda icmâ vardır. Ancak kumaşta bir desen ve nakış şeklinde (rakm) ise bu hususta dört görüş bulunmaktadır: a. Kesin olarak bulundurmamak caizdir. b. Kesin olarak yasaktır. c. Resim bütün beden organlarını yansıtıyorsa bu haramdır, şayet baş tarafı kesilmiş ve bölüm bölüme ayrılmışsa caizdir. d. Saygı gösterir bir nitelikte bir yere asılmaz da, ayakla basılan yerlere konulursa caizdir”.⁹⁴

Nevevî ise tasvirin kesin olarak yasaklandığı inancını taşımış ve “şayet tasvirli malzemeyi bulundurmamak helal olsaydı, o zaman kullanmak da helal olurdu”, diyerek yalnız tasvirin değil, aynı zamanda onu bulundurmanın ve kullanmanın

⁸⁷Buhârî, “Libâs”, 89; Müslim, “Libâs”, 96,97; Nesâî, “Zinet”, 113.

⁸⁸Buhârî, “Libâs”, 88; Müslim, “Libâs”, 83-87; Ebû Davud, “Libâs”, 45.

⁸⁹Buhârî, “Libâs”, 92.

⁹⁰Buhârî, “Libâs”, 91.

⁹¹Müslim, “Libâs”, 88.

⁹²Buhârî, “Ta’bir”, 45; Müslim, “Libâs”, 100; Tirmizî, “Libâs”, 19.

⁹³Sabunî, *Tefsiru Ayati’l-Ahkâmi*, c.2, s. 356 vd.; Sâbık, *Fikhu’s-Sünne*, c.3, s. 498; Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (terc: Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul-2003, c. 2, s. 745-748.

⁹⁴İbnü’l-Arabî, Ebu Bekir, *Ahkâmü’l-Kur’an*, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut-1987, c, 4, s. 1599-1602.

da kesin olarak haram olduğunu savunmuştur. Ağaç, dağ, deve semeri gibi şeyleri tasvir etmenin ise haram olmadığını belirten Nevevî, üzerinde canlı varlıkların suretleri bulunan eşyanın kullanılması hususunda söz konusu eşyanın nerede ve nasıl kullanılacağına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bu eşyanın giyilen bir elbise veya başa takılan bir sarık olması yahut duvara asılması gibi önemli bir konumda kullanılması haram kabul edilmiştir. Yere serilip çiğnenen bir yaygı veya minder üzerinde bulunması ise, rahmet meleklerinin içeri girmesine engel teşkil etmeyeceğinden haram değildir denilmiştir. Bu hüküm gölgeli gölgesiz bütün resimleri kapsamaktadır.⁹⁵

Apaydın'a göre resim hakkında şiddetli tehdit içeren yasaklamaların ana sebebi puta tapmaya vesile olan şeyleri ortadan kaldırmaktır. Hz. Peygamber, Araplar yeniden eski alışkanlıklarına döner endişesiyle bu alışkanlıkları hatırlatan resimleri ve suretleri yasaklamayı uygun bulmuştur. Zira o dönemde ve hemen ondan sonraki dönemde bulunan portrelerin çoğu, tapınırcasına takdis edilen ve yüceltilen türden resimler ve portrelerdir. Bu portreler genellikle Hristiyan ve Mecusî olan Rumlar ile İranlılar tarafından yapılırdı. Onların inançlarını ve bağlılıklarını gösteren bu portreler elbette sakıncalı bulunmuştur.⁹⁶ Hz. Peygamber devrinde bulunan nakışlı kilim, örtü ve yastıkların belki birçoğu bu türlü resimleri ihtiva ediyordu.⁹⁷ Hz. Aişe'den rivayetle Hz. Peygamber evinde haç bulunan bir şey bırakmaz onu bozar veya keserdi.⁹⁸

İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu insan ve hayvan heykeliyle resimlerinin yapılmasını haram saymakla birlikte bitkilerin ve cansız nesnelere resminin yapılmasını, yine baş kısmı olmamak veya hayatta kalamayacak bir görünümde olmak ya da üstüne basılan, dayanılan halı, minder gibi saygı gösterilmekten uzak eşya üzerinde bulunmak kaydıyla insan ve hayvanların resmedilmesini câiz görmüşlerdir.⁹⁹ Ayrıca resimli ya da mücessem olan çocuk oyuncaklarının kullanımına cevaz verilirken haç gibi İslâm inancına aykırı sembollerin kullanımı haram kabul edilmiştir. Şevkânî'ye göre Hz. Peygamber'in Hz. Aişe'ye çocukların oynadıkları oyuncaklarla oynamasına izin vermesi bunun caiz olduğu konusunda açık bir delildir.¹⁰⁰

⁹⁵Nevevî, *Riyazu's-Salihin*, (terc: Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük), Erkam Yayınları, İstanbul-1997, c. 7, s. 182-190.

⁹⁶ Apaydın, "Suret" mad., İİGYA, c. 4, s.156; Varlı, a.g.e, s: 190.

⁹⁷ El-Kardavî, Yusuf, *İslâm'da Helal ve Haram*, (çev: Ramazan Nazlı), Hilal Yayınları, İstanbul- 1973, s. 121.

⁹⁸Buhârî, "Mezâlim", 31.

⁹⁹Cezîri, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, (Trc: Mehmet Keskin), Çağrı yayınları, İstanbul-1994- c. 3, s. 1115-1117; Sabunî, *Tefsiru Ayati'l- Ahkâmi*, c. 2, s. 358-359;

¹⁰⁰Miras, Kamil, *Tecrid-î Sarih*, D.İ.B. Yayınları, Ankara-1984, c. 6, s. 421; Sabunî, *Tefsiru Ayati'l-Ahkâmi*, c. 2, s. 361; Başoğlu, "Resim" mad.. c. 34, s. 579; Şekerci, a.g.e., s. 61-75; Çolak, Ali, "Hadisler Işığında Hz. Peygamber'in Resim ve Heykele Bakışı", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2008, c. 8, sa. 2, s. 117-118; Canikli, a.g.m., s. 384; Varlı, a.g.e., s. 272.

Bir hadis-i şerifte belirtildiğine göre; Resûl-i Ekrem, üzerinde canlı resimleri bulunan eşyalar sebebiyle Cebrâil'in eve girmeyip,¹⁰¹ resimlerin baş tarafının kesilmesini veya örtünün yere serilmesini istediğini bildirmiştir.¹⁰² Tahâvî hadisle ilgili olarak hadisin zahirine göre bir resmin başı koparılınca resmin ve timsalin mübah olduğunu ifade etmiştir.¹⁰³ Resim çizmekle geçimini sağlayan bir kimsenin bu konuda kendisine danıştığı İbn Abbas, resim çizenlerin âhirette cezalandırılacağına dair hadisi aktardıktan sonra eğer işini sürdürmek zorundaysa cansız şeyleri ve ağaçları çizmesini tavsiye etmiştir.¹⁰⁴

Söz konusu hadise dayanarak, bazı İslâm hukukçuları, ister heykel ister resim olsun, İslâm'ın haram kıldığı şeyin, bütün organları tam olan heykel veya resim olduğu görüşünü kabul etmişlerdir. Eksik resim ve heykellerin, özellikle gövdedeki baş gibi canlı kalabilmenin vazgeçilmez şartı olan bir organı eksik olan şekillerin kullanımı da helal kabul edilmiştir.¹⁰⁵

Resûlullah bir başka hadisinde ise namazda kendisini meşgul ettiği gerekçesiyle üzerinde resim bulunan bir örtünün kaldırılmasını istemiş¹⁰⁶ diğer bir rivayete göre dünyayı hatırlattığı gerekçesiyle üzerinde kuş resmi olan bir örtüyü kaldırtmıştır.¹⁰⁷ Yukarıda geçen hadisler ışığında İslâm hukukçularına göre resim ve heykel bulunan yerlerde namaz kılmak mekruh kabul edilmiştir. Buna hadislerin dışında gayrimüslimlere benzeme yasağı¹⁰⁸ ve sahabenin uygulaması delil gösterilmiştir. Bununla beraber resme ibadet etmeye benzeyeceği için yaygıdaki resimler üzerine secde edilmemesi tavsiye edilmiştir. Resimler, kişinin arkasında veya ayakları altında ise namaz mekruh olmayıp, resimlerin evde bulundurulmuş olması mekruh kabul edilmiştir.¹⁰⁹

İslâm âlimleri arasında, dili yazıya aktarmak üzere kullanılan harf ve sayı gibi sembollerin çiziminin mubahlığı hususunda bir tartışma bulunmadığı gibi Uzakdoğu ülkelerinde yaygın olup sembollerden oluşan resim yazısının da mubahlığı tartışma konusu olmamıştır. Haç gibi bâtil inançları temsil eden sembollerin çizilmesi ve üzerinde bulunduğu eşyanın kullanılması ise haram sayılmıştır. Hz. Peygamber'in yere çizgiler çizerek sahabeye bazı konuları

¹⁰¹Buhârî, "Libâs", 92

¹⁰²Nesâî, "Zinet", 114; Ebû Davûd, "Libâs", 1; Tirmizî, "Edep", 44.

¹⁰³Miras, Kamil, *Tecrîd-î Sarîh*, c.6, s. 416.

¹⁰⁴Buhârî, "Büyû", 104; Müslim, "Libâs", 99.

¹⁰⁵Varlı, a.g.e., s. 187.

¹⁰⁶Buhârî, "Libâs", 91.

¹⁰⁷ Müslim, Libâs, 88.

¹⁰⁸Ebû Davûd, "Libâs", 4.

¹⁰⁹Efendi, Mehmet Zihni, *Nimet-i İslâm*, İslâm Mecmuası Yayınları, İstanbul-1986, s. 374-375; Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, s. 230; Apaydın, *İlmihal I*, s. 258; Başoğlu, "Resim" mad. DİA, c. 34, s. 581; Şekerci, a.g.e, s. 97-98; Bardakoğlu, *İlmihal II*, s. 103; Şentürk- Yazıcı, *İslâm İlmihali*, s. 154.

anlattığı bilinmekte olup¹¹⁰ harita ve teknik resim türü çizimlerin mubahlığı hususunda herhangi bir ihtilâf söz konusu değildir.¹¹¹

İlahi dinlerde genellikle resim ve heykel yapımına olumsuz bakılmasıyla putperestliği engelleme düşüncesi arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır. İslâmiyet Allah'tan başka hiçbir yaratıcının ve mutlak güç sahibinin bulunmadığı fikrini mesajının odak noktası yaptığı için insanları tevhid akidesinden uzaklaştıracak tehlikelere karşı temkinli davranmıştır. Günümüzde resim yapmanın ve resimli eşya kullanmanın, tevhid inancına aykırı bir sonuca götürme durumu ve endişesi olmadığı sürece, ilk dönemler hakkındaki yasağın kapsamına girmediğini söylemek mümkündür.

G-İSLÂM HUKUKU'NA GÖRE KIYAFETLERDE RESİM VE YAZI

İslâm'ın giyim ve kuşama kural olarak müdahale etmediğini, bu konuda kişilerin zevk ve tercihlerine önem verdiğini, sadece zorunlu ve gerekli gördüğü müdahaleleri yapmakla yetindiği bilinmektedir. Bunun için de, dinin kıyafetle ilgili kısıtlamaları sınırlı sayıda kalmıştır. İşte bu kısıtlamalardan biri de resimli ve yazılı kıyafetlerin kullanımında bazı yasakların getirilmiş olmasıdır.

Tasvir ve resimli malzemeler bulundurmanın şiddetle yasak olduğunu savunan fakihler ancak elbisede bulunan nakışı caiz kabul etmişlerdir¹¹². İbnü'l-Arabî elbiselik kumaşlar üzerine nakış şeklinde çizilen resimlerde sakınca olmadığını belirtmiştir. Ancak Resulüllahın üzerinde resim bulunan bir örtü hakkında dünyayı hatırlattığını¹¹³ ifade etmesi sebebiyle Mâliki fakihlerden İbnü'l-Arabî mekruh olduğuna dikkat çekmektedir.¹¹⁴ Ayrıca resimli kıyafetlerin giyilmesi ve kullanılması da tasvip edilmemektedir. Hanbeliler üzerinde canlı resimleri bulunan elbise giymenin haram olmayıp mekruh olduğunu belirtmişlerdir¹¹⁵. Kıyafetlerdeki resimler insan ya da hayvan resmi olursa yasak daha da ağırlaşmaktadır. Ancak parçalanmış resimlerin bulunduğu kumaşların kullanılması mübah kabul edilmiştir. Her ne kadar bazı âlimlerden kumaşlar üzerine nakış gibi çizilen resimler hususunda cevaz nakledilmişse de İbn Atiyye bu nakil hususunda "Ben buna cevaz veren bir âlim hatırlamıyorum" demiştir.¹¹⁶ Nevevî canlı resimleri yapmayı şiddetle yasak kabul ederek bunun büyük günahlardan olduğunu savunmuştur. Ona göre resmi yapanın bunları değersiz eşya üzerine yapması önemli değildir, haram olan şey bizzat resim yapma fiilidir. Zira bu, Allah'ın yaratıcılık işinin bir taklidi kabul edilmektedir. Bu noktadan

¹¹⁰Buhârî, "Rikâk", 4.

¹¹¹Başoğlu, "Resim" mad. DİA, c. 34, s. 580.

¹¹²Miras, Kamil, *Tecrîd-i Sarîh*, c. 6, s.118; Sabunî, *Tefsiru Ayatî'l-Ahkâmî*, c. 2, s. 346; Sâbık, *Fıkhu's-Sünne*, c. 3, s. 503; El-Kardavî, a.g.e., s.118; Varlı, a.g.e., s. 197-198; Şekerci, a.g.e., s. 68.

¹¹³Müslim, "Libâs ve'z-Zinet", 88.

¹¹⁴Sabunî, *Tefsiru Ayatî'l-Ahkâmî*, c. 2, s. 361.

¹¹⁵İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut-1972, c. 1, s. 590.

¹¹⁶Efendi, a.g.e., s. 375; Sâbık, a.g.e., c.3, s. 503; Sabunî, *Tefsiru Ayatî'l-Ahkâmî*, c. 2, s. 361-363; Şekerci, a.g.e., s. 68; Çakan, a.g.e., s. 63.

hareketle resmin bir elbise, halı, sikke, vazo, duvar veya herhangi bir şey üzerine yapılması hüküm bakımından farksızdır. Üzerinde hayvan resimleri bulunan eşyanın kullanılması da böyledir. Bu resimler bir duvara asılmış, giyilen bir elbise veya başa bağlanan bir mendil veya bir dereceye kadar ehemmiyet verilen bir eşya üzerinde iseler caiz görülmemiştir. Fakat bu resimler, üzerine basılan halılar, minderler, yastıklar ve benzeri işlerde kullanılan başka şeyler üzerinde iseler, haram değildir.¹¹⁷ Sevrî, Mâlik ve Ebû Hanife de bu görüştedir.¹¹⁸

Aynî ise bu hususta iki görüş ileri sürmektedir. Bunlardan birincisi, üzerinde resim bulunan elbiseyi satmak mekruhtur. Çünkü Hz. Aişe'nin hadisi,¹¹⁹ üzerinde resim bulunan bir şeyi satmanın caiz olmadığını göstermektedir. Fakat Hz. Peygamber'den gelen bir haberde, oturmak veya yer mefruşatında kullanılmak üzere resimli şeylerin satılmasında bir sakınca olmadığı görülmektedir¹²⁰. Bu hususta ikinci görüş ise, hayvan resimlerinin haram olduğu yönündedir. Fakat İslâm hukukçuları bunda ihtilaf etmişlerdir. Fıkıhçıların ve hadisçilerin çoğu, "her resmin hayvan resmi gibi olmadığı görüşünü dile getirerek, ağaç taş ve dağ gibi resimleri yapmada hiçbir sakınca yoktur" demektedirler.¹²¹ Mevdûdî de kumaş üzerine veya herhangi bir şeyin üzerine resim yapmanın haram olduğu görüşünü savunmaktadır.¹²²

Bununla beraber insanın bir hayvan görüntüsüne bürünmesi detasvip edilmemektedir. Kıyafet baloları denilen merasimlerde resimli kumaşların giyilmesi ve kullanılması da bu kabilden değerlendirilmiştir.¹²³

Yine vahşi hayvan deri ve kürklerini elbise olarak kullanmak da Hz. Peygamber tarafından nehyedilmiştir.¹²⁴ Bunların hayvan semerlerinde ve arabaların döşemelerinde kullanılmaları da aynı nehiy içinde kabul edilmiştir¹²⁵. Osman Şekerci, birçok müellifin Nevevî'nin bu açıklamasını aldığını ve kanaatini de bununla teyit ettiğini belirtmektedir. Esasen bütün klasik müellifler arasında tasvirin yasaklığı etrafında bir birliğin göze çarpmadığını da vurgulamaktadır.¹²⁶

Günümüzde kitap, elbise, kumaş, halı, duvar, tavan gibi bir düzey üzerine uygulanan somut ya da soyut varlıkların şekillerinin çizimi yanında karikatür, minyatür, nakış, süsleme, sembol, teknik resim, sanayi ürün tasarımı, mimari

¹¹⁷Nesâî, "Zinet", 114; Nevevî, a.g.e., c. 7, s. 182vd.

¹¹⁸Ceziri, *el-Fıkha'l-mezahibi'l-erbaa*, c.3, s. 1115-1116.

¹¹⁹Buhârî, "Libâs", 92.

¹²⁰Müslim, "Libas ve'z-Zinet" 90, 95.

¹²¹Aynî, Mahmut b. Ahmet b. Musa Ebu Muhammet Bedrettin, *Umdetu'l-Kâri*, Darü't-Tibâtil-Amire, Kahire-ty, c. 11., s. 224.

¹²²Mevdûdî, Seyyid Ebu'l-Ala, *Tefhîmu'l-Kur'an*, Merkez-i Mekteb-i İslâmi, Delhi-1993, c. 4, s. 505 vd.

¹²³Çakan, a.g.e., s. 63; Şekerci, a.g.e., s. 69.

¹²⁴Ebû Davûd, "Libâs", 40; Tirmizî, "Libâs", 32.

¹²⁵Çakan, a.g.e., s. 63.

¹²⁶Şekerci, a.g.e., s. 71.

plan, harita, şema, dijital çizim ve fotoğraf da geniş anlamıyla resim kapsamında kabul edilir.Modern dönem İslâm hukukçularının bir kısmı –resim yasağının putperestliğe yol açması endişesiyle alâkasına dikkat çekerek – günümüzde ortaya çıkan ihtiyaçlar sebebiyle bu yasağa birtakım istisnalar getirilebileceğini hatta fayda-zarar kriterinin esas alınması gerektiğini belirtmektedirler.¹²⁷ Bununla beraber ebru, tezhip, çinicilik, oymacılık, halı dokumacılığı ve oyalardaki nakış ve süslemelerde olduğu gibi soyut resimlerin mübahlığı konusunda ihtilaf bulunmamaktadır.¹²⁸

Öte yandan küçük olması ve yüceltme amacı taşımaması sebebiyle resimli yüzük takmak ve resimli para kullanmak caiz görülmüş, açıkta olmayıp cep vb. bir yerde taşınması sebebiyle üzerinde böyle para bulundurarak namaz kılmanın da caiz olacağı belirtilmiştir.¹²⁹ Nitekim Ebu Musa'nın üzerinde iki sivrisinek bulunan bir yüzüğü olduğu, İbn Abbas'ın da küçük resimlerle donatılmış bir kânun'u (ocak benzeri bir şey) olduğu nakledilmektedir. Ancak İslâm hukukçuları resimli kıyafet giymenin mekruh olduğunu savunmuşlardır. Fakat bu elbise içinde kılınan namaz sahih kabul edilmekle birlikte ihtiyaten yeniden kılınması uygundur denilmiştir.¹³⁰

Resimli paraların kullanılmasına gelince o dönemde devlet tarafından basılan belirli bir paranın bulunmadığı, alışverişlerde bazen altın ve gümüş parçalarının para yerine sarfedildiği, bazen de gayrimüslim devletlerin bastığı resimli paraların kullanıldığı bilinmektedir. Ancak sahabenin yaptıkları binalarda, kurdukları şehirlerde ve ürettikleri ya da kullandıkları elbise, ev eşyası gibi çeşitli eşyalarda canlı resimlerine yer vermemeye dikkat ettikleri konuyla ilgili rivayetlerden anlaşılmaktadır.¹³¹ Dolayısıyla para değer verilen bir nesne olduğu için onun üzerinde resim bulundurmanın caiz olmadığı ifade edilmiştir.¹³²

Bilmen, üzerinde canlı resimleri bulunan bir elbise ile namaz kılınması ve canlıya ait bir resim üzerine secde edilmesinin mekruh olduğunu fakat böyle bir elbisenin üzerine başka bir elbise giyilirse, onunla namaz kılınmasında sakınca olmadığını belirtmiştir. Aynı şekilde bir organda dövme suretiyle çizilip elbise ile örtülen şekiller de namazın kerahetini gerektirmeyeceğini ifade etmiştir.¹³³ Ancak namaz kılınan zihnini meşgul edecek, kalbin huzur ve huşûunu kaçırarak

¹²⁷Yaşaroğlu, "İslâm'da Resim- Heykel Yasağı ve Ahmed Hamdi Akseki'nin Konu Hakkındaki Görüşleri", s. 88 vd.; Bardakoğlu, "Haramlar-Helaller", *İlmihal II (İslâm ve Toplum)*,s.105; Varlı, a.g.e., s. 187-205; Şekerci, a.g.e., s. 82; Çolak, "Hadisler Işığında Hz. Peygamber'in Resim ve Heykele Bakışı", s. 118.

¹²⁸Başoğlu, "Resim" mad., DİA, c.34, s.580; Bardakoğlu, "Haramlar-Helaller", *İlmihal II (İslâm ve Toplum)*, s.103;

¹²⁹Bilmen, Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihali*, (sadeleştiren: Ali Fikri Yavuz) İpek Yayınları, İstanbul-1998, s.230; Şekerci, a.g.e, s. 99-101; Bardakoğlu, *İlmihal II (İslâm ve Toplum)*, s.104.

¹³⁰Merçinani, , *el-Hidâye*, c.1, s. 146.; Bir başka rivayete göre de Ebû Hureyre'nin yüzüğünde iki sinek resmi vardır. Şekerci, a.g.e., s. 99; Bardakoğlu, *İlmihal II*, s. 103;

¹³¹ Başoğlu, "Resim" mad. DİA, c. 34, s. 581; Atar, Çelebi, Erdoğan, Yaran, *İslâm İlmihali*, s. 351.

¹³²Nevevî, a.g.e, c.7, s. 194.

¹³³ Bilmen, a.g.e., s. 230.

resim ve yazıların bulunduğu bir yerde namaz kılmak da mekruh kabul edilmiştir.

Öte yandan modern dönem âlimlerin bir kısmı günümüzde ortaya çıkan ihtiyaçlar sebebiyle resim yasağına birtakım istisnalar getirilebileceğini ifade etmişlerdir. Bu istisnalardan biri de fotoğraf çekme konusudur. Hâkim kanaate göre fotoğraf resme kıyaslanamayacağı için caiz kabul edilmiştir.¹³⁴ Zira fotoğraf çekmenin bir alet yardımıyla gölgeyi hapsedmekten ibaret olduğu belirtilmiştir. Fotoğrafta resimde olduğu gibi Allah'ın yaratma sıfatıyla boy ölçüşme anlamının bulunmadığı, ayrıca fotoğrafa olan ihtiyacın hadislerde yasağın dışında tutulan kıyafet üzerindeki nakış ve süslemelerle ilgili ihtiyaçtan daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Kaldı ki ihtiyaç, ister genel olsun, isterse kişisel olsun, bir zaruret gibi değerlendirilir. Zaruretlere de mahzurlu olanları mübah kılar (Mecelle, mad. 32).¹³⁵

Tasvir ile fotoğraf arasında farklar bulunduğunu belirten Şeyh Muhammet Bahit, sûret yasağının sebepleri olan ta'zim, ibâdet ve Allah'ın yaratmasına benzetme düşünce ve maksadı bulunmadığından fotoğraf makinesiyle çekilen resimlerin mübah olduğuna dair fetva vermiştir. Resmin bütün türleri konusunda katı yaklaşanlar¹³⁶ olduğu gibi vesikalık fotoğraf gibi vücudun tamamını kapsamayan suretlerin yapımında ve kullanımında herhangi bir sakınca olmadığını söyleyen âlimler de vardır. Ancak bu görüşleri ileri sürenler müstehcen resim, fotoğraf, figür ve heykellerin yapılmasını, basın yayın organlarında bunların teşhir edilmesini, milli ve ahlâki değerler ile alay etmek, bunları küçümsemek anlamına geldiğinde görüş birliği içindedirler.¹³⁷

Özellikle, elbiselerde göze çarpan bazı yazılardan örnekler şunlardır: *Hell: Cehennem, Damn: Kahrolsun, Die: Ölüm, Only one night: Sadece bir gece, Private boy: Özel çocuk, Satan: Şeytan, Kill for you: Senin için ölürüm, Follow me: Beni takip et, Kiss me: Beni öp, Touch me: Bana dokun vb.* özellikle de anlamı bilinmeyen yazılı kıyafetler de daha dikkatli olunması gerektiği düşüncesindeyiz.

Sonuç olarak İslâm hukukunun, şekil ve suretlere karşı tedbirli ve temkinli bir yaklaşımı olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle Müslümanların, bu temkinli ve tedbirli yaklaşımı dikkate almaları gerekeceği ve genel ahlâka ve İslam'a aykırı resim ve yazıların bulunduğu kıyafetleri giymelerinin uygun olmayacağı kanaatindeyiz.

¹³⁴Sabunî, *Tefsiru Ayat'l-Ahkâmî*, c. 2, s.363 vd.; El-Kardavî, a.g.e., s.120; Apaydın, "Suret" mad., İİİGYA, c.4, s.158; Bardakoğlu, *İlmihal II*, s. 105; Çolak, "Hadisler Işığında Hz. Peygamber'in Resim ve Heykele Bakışı", s.115; Varlı, a.g.e., s.200.

¹³⁵Başoğlu, "Resim".mad., c.34, s.580; el-Kardavî, a.g.e., s. 120.

¹³⁶Sabunî, *Tefsiru Ayat'l-Ahkâmî*, c. 2, s.364.

¹³⁷Sabunî, *Tefsiru Ayat'l-Ahkâmî*, c. 2, s.364; Varlı, a.g.e. s. 200-201; el- Kardavî, a.g.e., s.120.

İ-SONUÇ

İslâm hukuku, Müslüman'ın güzel giyinmesini, iyi ve temiz görünmesini, Allah'ın kendisi için yarattığı süsten, giysiden ve hatta lüksten yararlanmasını ve güzel bir endama bürünmesini sadece helal kılmakla yetinmemiş, onun haddi aşmadan bu sıfatlara sahip olmasını da kendisinden istemiştir. İslam'a göre giyimin üç gayesi vardır; örtülmesi gereken yerleri örtmek, sıcak ve soğuğa karşı korunmak ve süslenmektir.

İnsan ile diğer canlıları birbirinden ayıran en önemli özelliklerden biri de örtünmedir. İnsan yaratılış gereği kendini örtünmek suretiyle koruma altına alma ihtiyacını içinde duyar. Bunun için İslâm hukuku hem erkekler hem de kadınlar için vücudun belli yerlerini örtecek elbiseyi giymeyi zorunlu kılmıştır. Ancak kadınlarda örtülmesi gereken uzuvların sınırı erkeklere göre daha geniş tutulmuştur.

İslâm hukuku, kadınların şeref, mertebe ve haysiyetlerini korumak için onu örtü ile süslemiş, kötü bakış ve davranışlardan korumuştur. Hz. Peygamber devrinde giyimle ilgili düzenlemeler yapılmadan önce, bazı Müslüman kadınların giyimlerinin toplumda huzursuzluk çıkmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Öncelikle bunu ortadan kaldırmak için, hem erkeklere hem de kadınlara bazı yükümlülükler getirilmiştir. Cahiliye devrinde olduğu gibi kadının açılıp saçılması yasaklanmakla birlikte kılık-kıyafet hususunda da bazı düzenlemeler getirilmiştir. İslâm'da Müslüman kadın ve erkeğin iffet ve vakarını koruması temel bir esastır. Örtünme de iffetin en önemli bir yanıdır. Bu itibarla kadın ve erkeğin fitneye ve şüpheye sebep olmayacak, karşı cinsi tahrik etmeyecek, iffeti, vakarı koruyacak ve İslâm dinini insanlara sevdirecek tarzda giyinmeleri gerekir.

Örtünme ile ilgili ayet ve hadislerde belli bir şekil şartı ve model söz konusu değildir. Verilen ölçülere uymak şartı ile kadın olsun erkek olsun içinde buldukları ortama göre istedikleri gibi giyinebilirler. Ancak üzerinde resimlerin bulunduğu kıyafetlere gelince bunun hükmü, söz konusu elbiseyi nerede ve nasıl kullanacağına bağlıdır. Üzerinde resim bulunan elbiseyle namaz kılmak İslâm hukukunda mekruh kabul edilmiştir. Şayet resimli elbise başka bir elbise ile örtülüyorsa bununla da namaz kılmanın caiz olduğu belirtilmiştir. İlk bakışta dikkati çekmeyecek derecede küçük olan resimlerin bulundurulmasında ve kullanılmasında bir sakınca görülmemiştir. Namaz kılan kimsenin elinde nakışlı bir resim bulunursa, onunla namaz kılmak mekruh olmamakla birlikte, böyle bir resmin uzaktan bakıldığı zaman mahiyeti belli olmayacak kadar küçük olması gerekir. Ayrıca böyle küçük ve basit şeylere tapma endişesi olmadığından taşımada mahzur olmayacağı belirtilmiştir. Bütün korku resme tapınma veya tapılan varlık için onun vasıta yapılmasıdır. Ayrıca üzerinde resim bulunan

madenî veya diğer kâğıt paralarla namaz kılmanın sakıncalı olmadığı bildirilmiştir. Zira bu resimli paralar cüzdanla veya ceple örtülmüştür.

Üzerinde tasvirler bulunan kıyafet ile namaz kılmak mekruh kabul edilmiştir ki bunun muhtemel sebeplerinden biri de zihni namazla ilgisi olmayan şeylerle uğraştırmamak içindir. Şayet resimli elbise başka bir elbise ile örtülüyorsa bununla namaz kılmanın mekruh olmadığı kabul edilmiştir. İlk bakışta dikkati çekmeyecek derecede küçük olan resimlerin bulundurulmasında ve kullanılmasında bir sakınca yoktur. Bununla birlikte kıyafetler üzerindeki yazılar da namazda dikkati çekecek şekilde olmamalıdır. Kıyafetlerde hakaret ihtiva eden, küfrü- isyanı çağrıştıran, karşı cinsi tahrik eden yazı ve resimler uygun görülemez.

İslâm hukukuna göre, ağaç, dağ, taş gibi manzara resimlerinin çizilmesi ve kullanılması, aynı şekilde insan bedenini tam olarak yansıtmayan suretmubahtır. Kur'an'da resim yapmayı yasaklayan herhangi bir hüküm yer almamasına rağmen bu yasağın hadislere dayandığı görülmektedir. Bu sebeple resim yapmanın yasak olduğunu savunanlar şu argümanları ileri sürmüşlerdir. a) Allah'ın yarattığına benzer bir şeyler yaratılma endişesi, b) Resmin bir övünme ve reklam malzemesi olarak kullanılması, c) Tapınma malzemesi görülmesi.

Dinde haram veya helale konu olan şeyin nesnelere değil eylemler olduğu dikkate alındığında bu konuda yasaklanan resim ve suretin bizzat kendisi olmayıp bunların şirke götürmesi, kutsallık ve tapınma aracı olduğu açıktır. Buna göre anılan endişenin ve tehlikenin varlığı nispetinde yasaklık hükmünün varlığını koruyacağı, bunun bulunmayıp daha çok bir ihtiyacın, estetik duygusunun ifadesi olduğu durumlarda bu tür faaliyetleri aslî hüküm olan mübah çerçevesinde değerlendirmenin uygun olacağı anlaşılmaktadır.

İlletin ortadan kalkması hükmün de ortadan kalkmasını gerektirir kaidesi gereğince bu konuda yeni bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Tabii hiçbir zaman illet avdet edince hükmün de avdet edeceği, kaidesini göz ardı etmemek gerekmektedir. Dolayısıyla bugün itibarıyla resim bir tazim sebebi değildir. Ancak giysilerde bulunan resimlerin de tevhid inancına aykırı bir sonuca götürme durumu veya endişesi olmadığı sürece mübah çerçevesinde değerlendirmenin uygun olacağı söylenebilir.

İslâm kılık kıyafet konusunda şekil getirmemiş ancak kriterler koymuştur. Ölçülerden biri de elbisede, kınanmaya ve yadırganmaya sebep olabilecek söz konusu manalar ihtiva eden yazıların, resimlerin, şekillerin olmaması esastır. Dolayısıyla sadece namaz esnasında değil namaz dışında da bu tür kıyafetler giyilmesi uygun değildir. Bu esas temel alan bir yaklaşımla inanan insanın,

sosyal planda kendisi için benimsediği, beğendiği ve özendiği kıyafet, onun aynı zamanda ibadetinde de tercih edeceği kıyafet olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Apaydın, Yunus, "Suret" mad., *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, M.Ü.İ.V. Yayınları, İstanbul-1997.
- Apaydın, Yunus, "Tesettür" mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul-2011, c. 40.
- Assaf, Ahmed Muhammed, *el-Helal ve'l-Haram*, Daru İhyau'l-Ulum, Beyrut-1997.
- Atar, Fahrettin-Çelebi, İlyas-Erdoğan, Mehmet-Yaran, Rahmi, *İslâm İlmihali*, MİFAV Yayınları, İstanbul-2007.
- Ateş, Süleyman, "İslâm'da Tesettür", *İslâm'ın Işığında*, T.D.V. Yayınları, Ankara-1998.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul-1989.
- Aynî, *Umdetu'l-Kâri*, Darü't-Tibâtil-Amire, Kahire-ty.
- Barbarosoğlu, Fatma Karabıyık, *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet*, İz Yayıncılık, İstanbul-1995.
- Bardakoğlu, Ali, "Örtünme", *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul-1997.
- Bardakoğlu, Ali, "Zinet", mad., *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul-1997.
- Bardakoğlu, Ali, "Cahiliyye Döneminde Kadın", *Sosyal Hayatta Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul-1996.
- Başoğlu, Tuncay, "Resim" mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul- 2007, c. 34.
- Beşer, Faruk, "Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme", *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme* (Tartışmalı İlmî Toplantı), İSAV, İstanbul-1987.
- Beşer, Faruk, *Hanımlara Özel İlmihal*, Nun Yayıncılık, İstanbul-2006,
- Bilmen, Ö. Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihali*, (sadeleştiren: Ali Fikri Yavuz) İpek Yayınları, İstanbul-1998.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Basımevi, İstanbul-1971.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, (Sadeleştirenler; Gümüş, Sadrettin-Demirci, Muhsin), İpek Yayınevi, İstanbul, ty.
- Bozkurt, Nebi, "kıyafet" mad. DİA, c. 25, Ankara-2002.
- Canikli, İlyas, "İslâm Kültüründe Resim Sanatına Reddiyeci Yaklaşımı Temellendirmede Kullanılan Rivayetin Kritiği", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, c. 17, sa. 4.
- Cezîri, Abdurrahman b. Muhammed b. İyaz, *el-Fikhale'l-mezahibi'l-erbaa*, Daru'l-Fikr, Beyrut-1972.
- Cezîri, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, (Trc: Mehmet Keskin), Çağrı yayınları, İstanbul-1994.

- Çakan, İsmail Lütfi, "Sünnette Giyim Kuşam ve Örtünme" *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, İSAV, İstanbul-1987.
- Çetin, Abdurrahman, *Örneklerle Peygamberimiz*, Ensar Neşriyat, İstanbul-2006.
- Çolak, Ali, "Hadisler Işığında Hz. Peygamber'in Resim ve Heykele Bakışı", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2008, c. 8, sa. 2.
- Dalgın, Nihat, *Gündemdeki Tartışmalı Dînî Konular*, Etüt yayınları, İstanbul-2004.
- Davudoğlu, Ahmed, *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâli*, Başak Dağıtım, İstanbul-1981.
- Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul-2013.
- Efendi, Mehmet Zihni, *Nimet-i İslâm*, İslâm Mecmuası Yayınları, İstanbul-1986.
- Erdem, Suat, "İslâm Hukukunda Tesettür", *Din, Gelenek ve Ahlâk Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, Ordu-2015.
- Erdem, Suat, "İslâm Fıkıhında Tesettür", *Ekev Akademi Dergi*, 2015, sa. 64.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul-1998.
- Erdoğan, Mehmet, *Tesettür Meselesinden Türban Sorununa*, İz Yayıncılık, İstanbul-2008.
- Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (terc: Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İst-2003.
- Hasan, H. İbrahim, *İslâm Tarihi*, (çev: Sadrettin Gümüş, İsmail Yiğit), Kayhan Yayınları, İstanbul-1991, I-X.
- Heyet (Ali Bardakoğlu, H.Yunus Apaydın, M. Akif Aydın, Mustafa Çağrırcı) , *İlmihal II*, T.D.V. Yayınları, Ankara-2010.
- İbnü'l-Arabi, *Ahkâmü'l-Kur'an*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-1987.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd Zahiri, *el-Muhalla*, Daru't-Turâs, Kahire-ty.
- İbnKudâme, *el-Muğnî*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut-1972.
- İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'ül-Azim*, Dâru Kahraman, İstanbul-1984.
- İbn Rüşd el-Hafid, *Bidayetü'l-Müctehid*, Kahraman Yayınları, İstanbul-1985.
- Kandemir, M. Yaşar-Zevalsiz, Halit-Şimşek, Ümit, *Ayet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, MÜİFAV Yayınları, İstanbul-2010.
- Karaman, Hayrettin, *Hayatımızdaki İslâm*, İz Yayıncılık, İstanbul-2003.
- Karaman Hayrettin, *Evlilik*, İz Yayıncılık, İstanbul-2009.
- Karaman Hayrettin, *İslâm'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul-1995.
- Karaman, Hayrettin-Gümüş, Sadrettin- Dönmez, İbrahim Kafi-Çağrırcı, Mustafa, *Kur'an Yolu Tefsiri*, DİB Yayınları, Ankara-2012.
- el-Kardavî, *Yusuf*, *İslâm'da Helal ve Haram*, (çev: Ramazan Nazlı), Hilal Yayınları, İstanbul-1973.
- Karslı, İbrahim H. *Kur'an Yorumlarında Kadın*, Rağbet Yayınları, İstanbul-2003.
- Kasânî, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed, *Bedaiü's-sanai' fi tertibi's-şeral*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut-1982.
- Keskin, Mehmet, *Kadın İlmihali ve Çocuk Eğitimi*, Çağrı Yayınları, İstanbul-2007.
- Koca, Ferhat, *İslâm İbadet Esasları*, Ankara-2013.
- Köse, Saffet, "Helaller-Haramlar", *İslâm İbadet Esasları*, Ankara-2013.
- Kurtubî, *el-Cami li Ahkâmî'l-Kur'an*, Dâru İhyau't-Türasi'l-Arabi, Beyrut-1965.

- Mengi, Mine, "*Kıyâfetnâme*", *mad. (DİA)*, İstanbul-2002.
- Merğınani, , *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, Kahraman Yayınları, İstanbul-1986.
- Meriç, Ümit, "Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslâm'da Örtünme", *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme (Tartışmalı İlmî Toplantı)*, İSAV, İstanbul-1987.
- Mevdûdî, Seyyid Ebu'l-Ala, *Tefhîmu'l-Kur'an*, Merkez-i Mekteb-i İslâmi, Delhi-1993.
- Mevsîlî, *el-İhtiyar*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1980.
- Miras, Kamil, *Tecrîd-i Sarih*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara-1984.
- Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul-1995.
- Nevevî, *Riyazu's-Salihin*, (terc: Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük), Erkam Yayınları, İstanbul-1997.
- Paçacı, İbrahim , "*Tesettür*", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara -2007.
- Pay, Salih, "Günlük Hayat", *İslâm'a Giriş*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara-2006.
- er-Razi, Fahreddin, *et-Tefsiru'l-Kebîr*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Tahran-ty.
- Sâbık, Seyyid, *Fikhu's-Sünne*, (çev: Tayyar Tekin), Pınar Yayınları, İstanbul-1987.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsir*, Daru'l-Ensar, İstanbul-1987.
- Sabunî, Muhammed Ali, *Tefsiru Ayati'l-Ahkâmi*, Yasin Yayınevi, İstanbul-2010.
- Savaş, Rıza, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul-1991.
- es-Serahsî, *el-Mebsût*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut- 2009.
- Şekerci, Osman, *İslâm'da Resim ve Heykel*, Nûn Yayıncılık, İstanbul-1996.
- Şentürk-Lütfi, Yazıcı-Seyfettin, *İslâm İlmihali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara-2009.
- Şirbînî, *Muğni'l-Muhtac*, Daru'l-Feyhai, Şam-2009.
- Taberî, *Camiu'l-Beyan*, Daru'l-Fikr, Beyrut-1984.
- Uludağ, Süleyman, "*Takvâ*", *mad. Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul- 2010, c. 39.
- Uludağ, Süleyman, *İslâm Açısından Musiki ve Sema*, Uludağ Yayınları, Bursa-1992.
- Varlı, Mustafa, *İslâm'a Göre Haram Davranışlar*, Ensar Yayınları, İstanbul-2011.
- Yaşaroğlu, Hasan, "İslâm'da Resim- Heykel Yasağı ve Ahmed Hamdi Akseki'nin Konu Hakkındaki Görüşleri", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, c. 5, sa. 9,
- Yavuz, Yunus Vehbi, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, Bayrak Yayınları, İstanbul-1999.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul- 1992.
- Yeniçeri, Celal, *Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul-2000.
- Yılmaz, Metin, "Emevî ve Abbasî Dönemi Resmî Kıyafetleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun-2008.
- Zuhaylî, Vehbe, *İslâm Fikhi Ansiklopedisi*, Risâle Yayınları, İstanbul-1989.